

مجید کاظمی

خوش نویسی در فرهنگ ایرانی جایگاه مقدسی دارد و نه تنها به عنوان خط، یعنی وسیله‌ای برای بیان سخن، بلکه به عنوان عنصری گران بها از میراث هنری ما شناخته می‌شود. سیالیت و ظرافت خطوط زیبای فارسی به طور تاریخی در کانون هویت زیبایی شناختی و فرهنگی ایران قرار دارد و با سنت‌های غنی شعر، ادبیات و هنرهای بصری آن در هم تنیده است. چندسالی است سیاست آموزشی در کشور برای آموزش خط تحریری از اول ابتدایی از روش آموزش خط نسخ به سمت آموزش خط نستعلیق تغییر مسیر داده است و امروز این پرسش ظریف بین معلمان دوره ابتدایی و همچنین معلمان هنر مطرح است: «آیا این خط نستعلیق است که هویت ایرانی را به طور اصیل تجسم می‌بخشد یا خط نسخ؟ و برای آموزش خط تحریری کدام روش مناسب‌تر است؟»

هنر حس و هویت

آموزش خط
نستعلیق در پایه
اول دبستان های
کشور، آری؟ یا
خیر؟

در این شماره چند همکار خوب کنار ما قرار گرفتند که در رشته‌های خوش‌نویسی، تاریخ پژوهی و تحلیل اسناد بالادستی در هنر فعالیت دارند و چند معلم گرامی که در پایه ابتدایی تدریس می‌کنند. بنابراین در این شماره به اندازه وسعمان توانستیم به مطالب گران قدری برسیم:

۱. یکی از صفحه‌های خوب این شماره «جغرافیای هنر خوش‌نویسی» است. محمود حقیقت از آن دست معلمان خوب کشورمان است که با دانش کم‌نظیرش در حوزه خط و خوش‌نویسی توانسته است یک اطلاع‌نگاشت (اینفوگرافیک) خوب را به مخاطب ارائه دهد که به قطع می‌تواند در کلاس درس مفید واقع شود.

۲. قطعاً برگ برنده مادر این شماره مصاحبه با یکی از استادان طراز کشورمان و طرح این پرسش اساسی است که آیا آموزش خط نستعلیق برای دانش‌آموزان کلاس اول مناسب است؟ یا خیر؟

۳. مصاحبه فصلنامه با کامران انصاری از آن دست مصاحبه‌هاست که در هیچ نشریه‌ای نمی‌توانید مانند آن را پیدا کنید. انصاری طراح قلمی (فونتی) است که دانش‌آموزان کلاس اول را با خط نستعلیق آشنا می‌کند. نظر ایشان درباره تبدیل خط نستعلیق از حالت کتابت دست‌نویس به کتابت ماشینی (فونت) بسیار جالب توجه و برای خواننده فهمیم‌ما خواندنی است. /

قلمدان بانقش و نوشته:

قلم بر کف مرد نیکو خصال
کلیدی است بر فتح باب کمال
۱۲۷۶ قمری

خط نستعلیق که اغلب به خاطر زیبایی، ظرافت و سیالیت آن مورد ستایش است، مدت‌ها با شعر و نسخه‌های خطی فارسی مرتبط بوده است و به‌ویژه در دوران تیموری و صفوی به شهرت رسیده است. در عین حال خط نسخ هم، با شکل زاویه‌دار و ساختار مند خود، به‌طور گسترده در متن‌های مذهبی و اسناد رسمی استفاده شده است و جنبه متفاوتی از حوزه فرهنگی اسلامی را نمایندگی می‌کند. دوگانگی بین این دو خط فراتر از ترجیحات صرفاً سبک‌شناختی بوده است و به روایت‌های تاریخی و فرهنگی عمیق‌تری می‌پردازد.

در این شماره با بررسی انتقادی پیشینه‌های تاریخی این دو خط، به تفاوت‌های سبک‌شناختی و اهمیت فرهنگی آن‌ها در چارچوب گسترده‌تر میراث ایرانی پرداخته‌ایم و با بررسی منشأ و تکامل آن‌ها تلاش کرده‌ایم در هم تنیدگی این خطوط را در جوامع فارسی‌زبان کشف کنیم. هدف نیز این است که نه تنها این شکل‌های خوش‌نویسی را آینه‌سان و مقابل هم قرار دهیم، بلکه نقش‌های آن‌ها را در چشم‌انداز بصری و فرهنگی ایران نیز نشان دهیم.

موافقان آموزش خط نستعلیق این روش آموزشی را در زمینه گسترده‌تر یعنی تاریخ شکل‌گیری ادبیات و تاریخ تولید کتاب‌آرایی می‌بینند و تأکید می‌کنند که درک روش آموزشی بر پایه خط نستعلیق بر اهمیت یادگیری این سنت دیرپا در سنین کودکی تأکید دارد و در فهم زیبایی‌شناسی و شکل‌دهی چشم‌انداز بصری و فرهنگی ایران در آینده تأثیرگذار خواهد بود. اما مخالفان بر این باورند که هر چند خط نستعلیق جلوه زیبایی‌شناختی قدرتمندی دارد، اما همین باعث دیرخوانی کلمات می‌شود و این مسئله برای دانش‌آموز اول ابتدایی که در حال یادگیری «تصویر حروف» است باعث دوگانگی می‌شود؛ بنابراین همان روش مرسوم قبلی موفق‌تر است.

به هر روی مادر این شماره و برای رسیدن به اهداف تحلیلی و تاریخی بحث، به پیشینه جغرافیایی خوش‌نویسی در ایران پرداخته‌ایم و اسناد بالادستی آموزش و پرورش را بررسی کرده‌ایم. نیز با خوش‌نویسان طراز مصاحبه ترتیب داده‌ایم و نظر معلمان سطح ابتدایی را پرسیده‌ایم و خلاصه تلاش کرده‌ایم با توجه به محدودیت صفحه‌ها در نشریه یکی از مباحث ارزشمند و تأثیرگذار آموزش هنر در کشور را بررسی کنیم. در آینده نیز تلاش خواهیم کرد دوباره به این پرونده بازگردیم و صفحه‌های مجله را در اختیار کارشناسان بیشتری قرار دهیم. /

